

Akdeniz Egitim Arastirmalari Dergisi

Volume 13, Issue 27 March 2019

mjer.penpublishing.net

ISSN: 1309-0682 (Print)

Resimli Cocuk Kitaplarinin Toplumsal Cinsiyet Rolleri Acisindan Incelenmesi

Pinar Bagceli Kahraman & Habibe Ozdemir

To cite this article

Kahraman, P.B. & Ozdemir, H. (2019). Resimli Cocuk Kitaplarinin Toplumsal Cinsiyet Rolleri Acisindan Incelenmesi. Akdeniz Egitim Arastirmalari Dergisi, 13(27), 64-85. doi: 10.29329/mjer.2019.185.4

Published Online	March 20, 2019
Article Views	3 single - 6 cumulative
Article Download	12 single - 17 cumulative
DOI	https://doi.org/10.29329/mjer.2019.185.4

Pen Academic is an independent international publisher committed to publishing academic books, journals, encyclopedias, handbooks of research of the highest quality in the fields of Education, Social Sciences, Science and Agriculture. Pen Academic created an open access system to spread the scientific knowledge freely. For more information about PEN, please contact: info@penpublishing.net

This document downloaded from 176.40.240.204 [2 times] Izmir / Turkey on Sun, 24 Mar 2019 12:49:26 +0300

Pen Academic Publishing, Canakkale/Turkey
Telephone: +90 286 243 06 66 | Fax: +90 286 213 08 00 | info@penpublishing.net | www.penpublishing.net

PEN

Resimli Çocuk Kitaplarının Toplumsal Cinsiyet Rolleri Açısından İncelenmesi

*Pınar Bağçeli Kahraman [1, *] & Habibe Özdemir [2]*

Özet: Bu araştırmanın amacı resimli çocuk kitaplarının toplumsal cinsiyet rolleri açısından incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda resimli çocuk kitaplarında yer alan karakterlerin olumlu kişilik özellikleri, olumsuz kişilik özellikleri, ilgi alanı, cinsiyetleri, saç rengi, duygusal ifadeleri, karakterlere göre aksesuarlar, giysi renkleri, en çok bulundukları mekânlar, karakterlere ait meslekler ve karakterlerin yaptıkları iş incelenmiştir. Araştırmada resimli çocuk kitaplarının toplumsal cinsiyet açısından incelenmesi amacıyla çoklu durum deseni kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 100 resimli çocuk kitabı oluşturmaktadır. Yapılan bu araştırmada resimleri incelemek için Gündüz Şentürk (2015) tarafından geliştirilen Resim İnceleme Formundan yararlanılarak oluşturulan bir form kullanılmıştır. Kitaplardan elde edilen veriler formda yer alan her bir soru için kadın ve erkek olarak ayrı ayrı kodlanmıştır. Verilerin analizi için betimsel analiz kullanılmıştır. Analiz sonucunda toplumsal cinsiyet kalıpyargılarına uygun olan çok fazla durumun resimli çocuk kitaplarında yer aldığı belirlenmiştir. Özellikle okul öncesi öğretmenlerinin çocuklara okumayı tercih ettikleri kitapları titizlikle seçmesi ve toplumsal cinsiyet rollerine daha bilinçli yaklaşması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Resimli çocuk kitapları, toplumsal cinsiyet rolleri, toplumsal cinsiyet kalıpyargıları

DOI: 10.29329/mjer.2019.185.4

The Investigation of Illustrated Children's Books In Terms of Gender Roles

Abstract: The purpose of this research is to investigate the illustrated children's books in terms of gender roles. In accordance with this purpose it was aimed to investigate characters' positive personality traits, negative personality traits, their area of interests, most existing places, gender, hair colour, emotional expressions, accessories, clothes colour, jobs and professions. Within this study, in which the illustrated children's books are investigated in terms of gender roles, multiple case study method was used. The study group of the research consists of 100 illustrated children's books. In order to investigate the illustrations a form constituted benefiting from the Illustration Examination Form, which was developed by Gündüz Şentürk (2015) was used. The data obtained from the books were coded separately as male and female for each question that take place within the form. For the analysis of data descriptive analysis was used. As a result of the analysis, it was determined that many gender roles are included in the illustrated children's books. It is thought that the illustrated children's books read at schools must be investigated in terms of gender roles.

Keywords: Illustrated children's books, gender roles, sex stereotypes

[1] **Pınar Bağçeli Kahraman**, Dr. Öğretim Üyesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, Uludağ Üniversitesi, Bursa, Türkiye, ORCID: 0000-0002-0551-7741

İrtibat Yazarı: pinarbag@uludag.edu.tr

[2] **Habibe Özdemir**, Okul Öncesi Öğretmeni, Milli Eğitim Bakanlığı, ORCID: 0000-0002-6328-7403

This document downloaded from 176.40.240.204 [2 times] Izmir / Turkey on Sun, 24 Mar 2019 12:49:26 +0300

GİRİŞ

Kadın ve erkeğin toplumda yaşayış tarzı bireyin yaşamını belirlemektedir. Toplum, bireyi kadın ve erkeğe ait davranış rollerinin içinde kalıplaştırmaktadır. Çocuklar, doğumlarından itibaren giydikleri giysilerde, oynadıkları oyuncaklarda, evde ve okulda okudukları kitaplarda, izledikleri reklamlarda ve çizgi filmlerde, oynadıkları bilgisayar oyunlarında cinsiyete bağlı olarak yüklenmiş sembollerle karşılaşmaktadırlar (England, Descartes ve Collier-Meek, 2011; Gümüşoğlu, 2008; Kalan, 2010; Kalaycı, 2015; Kaynak ve Aktaş, 2017; Oruç, Tecim ve Özyürek, 2011; Uluyağcı ve Yılmaz, 2007).

Biyolojik temelli olan farklılıkların "cinsiyet" ile sosyokültürel temelli olan farklılıkların "toplumsal cinsiyet" ile ifade edilmesi gerektiği araştırmacılar tarafından savunulmaktadır (Dökmen, 2012). Sosyokültürel temelli olan toplumsal cinsiyet farklılıklarına yönelik beklentiler, toplumda yaygın olarak kabul görmekte olan inançlara dönüşmekte ve "cinsiyet kalıpyargıları" şeklinde sosyal davranışı büyük ölçüde biçimlendirmektedirler (Dökmen, 2012). Cinsiyet, bireylerde kadın ya da erkek olarak görülen, genetik, biyolojik, fizyolojik, hormonal ve anatomik özelliklerdir (Çetin, 2016). Toplumsal cinsiyet toplumsallaşma sürecinde kazanılan kadın ya da erkek olma özelliklerini belirtmektedir. Toplumsal cinsiyet kalıpyargısı ise erkek ve kadınların özelliklerine ilişkin inançlardır (Altınova ve Duyan, 2013; Dökmen, 2012).

Bem (1984) Sosyal Cinsiyet Şema Kuramını geliştirmiş ve cinsiyetleri ayırma sürecinin, çevrenin kadınsı ve erkeksi özellikleri tanımlamasına dayandığını belirtmiştir. Cinsel tiplemenin belirleyicisi olan şemalar, davranışları düzenlemek amacıyla oluşturulmaktadır. Şemalar çocukların bilgiyi sınıflamasına yardımcı olup, her çocuk kadın ve erkek olarak rollerine ait olan bilgiyi kazanmakta ve tecrübe etmeye girişmektedir. Henüz cinsel role ait kesin bir şekillenme olmadan önceki aşamada; çocuklar kadın ve erkek tiplerine uygun şemalar oluşturmakta, daha sonra aktivitenin, davranışın ya da nesnenin kadına mı yoksa erkeğe mi ait olduğuna karar vermekte ve son olarak kendi cinsiyetine uygun olan kadın ya da erkek kimliğini kavramaktadır (Başal, 2012; Kail, 2004). Çocuklar kendi dünyalarında yorumlayarak kullandıkları cinsiyet şemalarını, sembolleştirdikleri kadın ve erkek kategorilerinin içine yerleştirerek tecrübelerini düzenlemeye başlamaktadırlar. Çocuklarda gözlemlenen kalıp yargılar, algı tarzı ve etkinlik seçimi cinsiyet şema düşüncesinin var olduğunu bizlere kanıtlamaktadır (Berk, 2003; Kail, 2004).

Eğitim, herkesin yararlanması gereken temel insan hakları arasında yer almaktadır. Ancak eğitim, bireyleri güçlendirilebileceği gibi güçsüz de bırakabilmektedir. Çocukların ilköğretimin ilk basamağı olan okul öncesine başladıklarında karşılaştıkları eğitim araçlarından olan resimli çocuk kitaplarının içeriği bu nedenle çok büyük önem taşımaktadır. Kitap çocuğun cinsiyet rollerini kazanmasında etkili bir kaynaktır. Kitap çocuğa toplumsal değerleri fark ettirmekte ve çocuk kitap aracılığıyla kendi çevresi dışındaki dünyayı anlamaya çalışmaktadır. Bunun yanında kitap, çocuğa rol

This document downloaded from 176.40.240.204 [2 times] Izmir / Turkey on Sun, 24 Mar 2019 12:49:26 +0300

model sunmakta ve bu rol modellere göre yetişkin olmak ve kabul görür davranış sergilemek gibi sosyal kazanımları çocuğa vermektedir. Ayrıca çocuğa ilerde seçebileceği meslekleri kitaplardaki modeller aracılığıyla göstermektedir (Altan Arslan, 2000). Kadın olmak ve erkek olmak nasıl olur bilgilerini çocuğa üzeri örtük bir şekilde veren ve bu yolla cinsiyetler arasındaki farklılığı dile getiren çok sayıda ders kitabı bulunmaktadır. Bu kitaplar bilimsel dayanaklarla cinsiyet nedir sorusunu cevaplamaktansa bu farklılığı geleneksel ve kültürel kaynakların verilerini kullanarak anlatmayı tercih etmekte ve böylelikle toplumsallaşma sürecinde olan çocuk, gelenekçi düşünceleri ve kuralları farkında olmadan içselleştirmektedir (Altan Arslan, 2000). Bu nedenle resimli çocuk kitaplarında olumlu tutum ve davranışların kazandırılmasının amaçlanması önem taşımaktadır.

Okullarda kız ve erkek çocuklara cinsiyet rollerini, kalıp yargılarını, resimli çocuk kitabının içeriği ve öğretim süreciyle açık ya da üstü kapalı gösterildiği ve bunların çocuklar tarafından içselleştirildiği belirtilmektedir (Asan, 2010). Bu mesajlar yoluyla çocuklar, geleneksel cinsiyet rollerine göre davranışlar geliştirmeye yönlendirilmektedir. Gürşişmek ve Günay (2005) de resimli çocuk kitaplarında kadın ve erkek kahramanlara yüklenen mesleksel özelliklerin onların ileriki yaşamlarında meslek seçiminde önemli etkisinin olduğunu belirtmektedir. Ayrıca yapılan çalışmalar hikâye kitaplarında cinsiyet kalıpyargılarının devam ettiğini belirtmektedir (Dilek, 2014; Kaynak ve Aktaş, 2017). Demirel (2011) de kitaplarda kadın ve erkek eşitliğine dayanan rollere yer verilmesi gerektiğini belirtmektedir. Dolayısıyla resimli çocuk kitaplarında karakterlere yüklenen özelliklerin belirlenerek toplumsal cinsiyet açısından değerlendirilmesinin, kitaplarda toplumsal cinsiyet rolleri açısından yer almaması gereken özelliklerin belirlenmesinde ve çocukların kalıpyagılardan uzak, toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı olarak yetişmesinde önemli olduğu söylenebilir. Bu araştırmada resimli çocuk kitaplarının toplumsal cinsiyet rolleri açısından incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda resimli çocuk kitaplarında yer alan karakterlerin olumlu kişilik özellikleri, olumsuz kişilik özellikleri, ilgi alanı, cinsiyetleri, saç rengi, duygusal ifadeleri, karakterlere göre aksesuarlar, giysi renkleri, ana karakterlerin en çok bulundukları mekânlar, karakterlere ait meslekler ve karakterlerin yaptıkları iş incelenmiştir.

YÖNTEM

Okul öncesi sınıflarda kullanılmakta olan resimli çocuk kitaplarını toplumsal cinsiyet kalıp yargıları bakımından inceleyen bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden çoklu durum çalışması kullanılmıştır. Durum çalışmalarında var olan durum derinlemesine analiz edilmektedir. Çoklu durum çalışmasında ise birden fazla durum yer almaktadır (Akar, 2017; Yıldırım ve Şimşek, 2006). Bu araştırmada da farklı ilçelerde anaokulu ve anasınıfı bünyelerinde bulunan 100 farklı kitap incelendiği için çoklu durum çalışması kullanılmıştır. Elde edilen veriler betimsel analiz yoluyla incelenmiştir.

This document downloaded from 176.40.240.204 [2 times] Izmir / Turkey on Sun, 24 Mar 2019 12:49:26 +0300

Çalışma Grubu

Araştırma kapsamına okul öncesi eğitim kurumlarının kitap merkezlerinde yer alan resimli çocuk kitapları alınmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Bursa ili merkez okulları arasından rasgele seçilen beş anaokulu ve dört ilkokulun bünyesindeki anasınıflarından seçilmiş beşer kitap toplamda 100 resimli çocuk kitabı oluşturmaktadır. 100 resimli çocuk kitabı ile ölçüt örnekleme yolu ile seçilmiştir. Bu araştırmada ölçüt olarak kitaptaki karakterlerin insan olması esas alınmıştır. Okullarda hedeflenen sayının üzerinde ölçüt örneklemeye uyan kitap olması durumunda ölçüte uyan kitaplar arasından da restgele örnekleme yoluyla kitaplar belirlenmiştir. İncelemeye dahil edilen kitapların yazar ve çizerlerine ait cinsiyet bilgileri aşağıda Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Resimli çocuk kitabı yazar ve çizerlerinin cinsiyetlerine ilişkin bilgiler

	Cinsiyet	**f**	**%**
Yazar	Kadın	52	52
	Erkek	34	34
	Yazarı Belirsiz	14	14
	Toplam	100	100
Çizer	Kadın	40	40
	Erkek	33	33
	Çizeri Belirsiz	27	27
	Toplam	100	100

İncelenen kitapların %52'sinin yazarı kadınken, %34'lük bölümü erkek yazarlara aittir. Araştırmada anonim eserler, yazarın adının bulunduğu kısım yırtılmış ya da kapatılmış olan kitaplar bulunduğundan "yazarı belirsiz" kategorisi oluşturulmuş ve bu kitaplar bu bölümde işaretlenmiştir. Yazarı belirsiz olan kitapların oranı ise %14'tür. İncelenen 100 adet resimli çocuk kitabından %40'ı kadın çizerler tarafından resimlendirilmiştir. Erkek çizer tarafından resimlendirilen resimli çocuk kitabı oranı ise %33'tür. Çizeri belirtilmemiş kitaplar, resimleyeni stüdyo ya da ajans tarafından gerçekleştirilmiş kitaplar ve çizerin yazdığı bölümün yırtılmış-yıpranmış olduğu kitaplar bulunduğundan "çizeri belirsiz" kategorisi oluşturulmuştur. İncelenen 100 kitaptan %27'lik bölümünün çizeri bu sebeplerden herhangi biri nedeniyle belirlenememiştir.

Veri Toplama Aracı

Yapılan bu araştırmada resimleri incelemek için Gündüz Şentürk (2015) tarafından geliştirilen Resim İnceleme Formundan yararlanılarak bir form oluşturulmuştur. Gündüz Şentürk'ün (2015) yaptığı araştırmada yer alan başlıklar incelenerek, kadın ve erkeğe özgü olarak bilinen özellikler göz önünde bulundurulmuştur. Kadın ve erkeklerin dış görünüşleri, kişilik özellikleri, meslekleri ve giyim tarzları formun ana temaları olarak belirlenmiştir. Ana başlıklar ve alt başlıklar arasındaki uyuşmalar değerlendirilmiş ve ele alınan başlıklarda değişiklik yapılmamıştır. Oluşturulan form toplumsal

This document downloaded from 176.40.240.204 [2 times] Izmir / Turkey on Sun, 24 Mar 2019 12:49:26 +0300

cinsiyet rolleri üzerine çalışan iki uzmanın görüşüne sunulmuş ve alınan görüşler doğrultusunda form uygulanmıştır. Araştırmada toplumsal cinsiyet rollerinin belirlenmesi amacıyla karakterlerin cinsiyetleri (2 madde), karakterlerin olumlu kişilik özellikleri (10 madde), karakterlerin olumsuz kişilik özellikleri (8 madde), karakterlerin ilgi alanı (8 madde), saç rengi (9 madde), saç uzunluğu (5 madde), duygusal ifadeleri (13 madde), karakterlere göre aksesuarlar (14 madde), karakterlere göre kıyafetler (14 madde), karakterlere göre giysi renkleri (13 madde), ana karakterlerin en çok bulundukları mekânlar (3 madde), karakterlere ait meslekler (34 madde), karakterlerin yaptıkları iş (12 madde) belirlenmiştir. Form 145 maddeden oluşmakta olup erkek ve kadından hangisinde o özellik varsa işaretlenmektedir. Örneğin olumlu kişilik özellikleri kategorisinde yer alan "mutlu" ifadesi incelenen kitapta kadında varsa kadın, erkekte varsa erkek, ikisnde de varsa ikisi de işaretlenmektedir. İki cinsiyette de görülmeyenler işaretlenmemektedir. Sonuçta her iki cinsiyet için ve toplam için puanlama yapılarak frekans ve yüzdeler hesaplanmıştır.

Verilerin Çözümü ve Yorumlanması

Kitaplardan elde edilen veriler formda yer alan her bir soru için kadın ve erkek olarak ayrı ayrı kodlanmış ve excel dosyasına kaydedilmiştir. Verilerin analizi için betimsel analiz kullanılmıştır. Betimsel analiz dört aşamadan oluşur; çerçeve oluşturma, tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi, bulguların tanımlanması ve son olarak bulguların yorumlanmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Bu araştırmada çerçeve form ile oluşturulmuş, veriler çerçeveye işlenmiş, elde edilen veriler frekans ve yüzdelere dönüştürülmüş, bulgular verilerek yorumlama yoluna gidilmiştir. Çalışmada yapılan uygulamanın güvenirliğine ilişkin veri toplayabilmek için kitaplar iki araştırmacı tarafından da incelenmiştir. Araştırmacılar tarafından kodlanan verilerin tutarlığı görüş birliği/ (görüş ayrılığı + görüş birliği) formülü kullanılarak hesaplanmıştır (Miles ve Huberman, 1994). Araştırmacılar arasındaki uyuşma yüzdesi .90 olarak bulunmuştur. Kodlayıcılar arası uyuşma düzeyinin .70 ve üzeri olması, bu araştırmadaki iç tutarlığın yüksek olduğunun önemli bir göstergesidir. Araştırmada iç tutarlığın sağlanması sonrası, elde edilen bulgular bir sonraki bölümde sunulmuştur. İncelenen resimli çocuk kitaplarının fotoğraflandırılmış olarak kaydedilmesi, gerekli görülen durumlarda tekrar gözden geçirilebilmesini sağlamıştır. Bu durumun araştırmanın iç geçerliliğini olumlu etkilediği düşünülmektedir.

BULGULAR VE YORUM

Betimsel analiz sürecinde incelenen kitaplardaki karakterlerin cinsiyet dağılımları aşağıda Tablo 2'de verilmiştir.

This document downloaded from 176.40.240.204 [2 times] Izmir / Turkey on Sun, 24 Mar 2019 12:49:26 +0300

Tablo 2. Resimli çocuk kitaplarındaki karakterlerin cinsiyet dağılımı

	f	**%**
Kadın	152	49.03
Erkek	157	50.97
Toplam	309	100

Araştırma kapsamında incelenen kitaplardaki karakterlerin %50.97'si erkek, %49.03'ü ise kadındır. Elde edilen bu veriler eşit olmamakla birlikte birbirlerine çok yakındır.

Resimli çocuk kitaplarında bulunan olumlu kişilik özellikleri verileri Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Resimli çocuk kitaplarında karakterlerin olumlu kişilik özellikleri kategorileri

	Kadın		**Erkek**		**Toplam**	
	f	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**
Sorumluluk sahibi (Söz dinleyen, kurallara uyan)	28	33.73	20	33.3	48	33.6
Yardımsever	19	22.9	11	18.3	30	21
Anlayışlı	13	15.7	5	8.3	18	12.6
Sevecen	13	15.7	5	8.3	18	12.6
Sabırlı	4	4.82	4	6.7	8	5.6
Empatik (Hassas-Kibar)	3	3.61	5	8.3	8	5.6
Neşeli (Komik)	0	0	6	10	6	4.2
Cesur	1	1.2	3	5	4	2.8
Cömert	2	2.41	0	0	2	1.4
Çalışkan	0	0	1	1.7	1	0.7
Toplam	83	58.04	60	60	41.96	100

Tablo 3'te görüldüğü gibi; sorumluluk sahibi olma kişilik özelliği %33.6 oranında en çok rastlanan olumlu özellik olarak belirlenmiştir. Kadın karakterlerde en çok görülen olumlu kişilik özelliklerinin sorumluluk sahibi olma (f=28; %33.73), yardımsever (f=19; %22.9), anlayışlı (f=13; %15.7) ve sevecen (f=13; %15.7) olma olduğu; erkek karakterlerde de sorumluluk sahibi (f=20; %33.3), yardımsever (f=11; %30), anlayışlı (f=5; %18) ve sevecen (f=5; %18) özelliklerinin daha çok görüldüğü belirlenmiştir. İncelenen kitapların hiçbirinde kadın karakterler neşeli ve çalışkan olarak gösterilmemiştir. Neşeli (f=6; %10), empatik (f=5; %8.3) ve cesur (f=3; %5) özellikleri ise daha çok erkek karakterlerde gösterilmiştir. Sabırlı olmak özelliği kadın (f=4; %4.82) ve erkek (f=4; %6.7) karakterlerde eşit oranda tespit edilmiştir.

Resimli çocuk kitaplarında bulunan olumsuz kişilik özellikleri verileri Tablo 4'te tabloda gösterilmiştir.

This document downloaded from 176.40.240.204 [2 times] Izmir / Turkey on Sun, 24 Mar 2019 12:49:26 +0300

Tablo 4. Resimli çocuk kitaplarında karakterlerin olumsuz kişilik özellikleri kategorileri

	Kadın		**Erkek**		**Toplam**	
	f	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**
Yaramaz	3	20	9	29.03	12	26.09
Sinirli	3	20	6	19.35	9	19.57
Dağınık (Tembel- Unutkan)	2	13.33	6	19.35	8	17.39
Güvensiz	3	20	4	12.9	7	15.22
Kıskanç	3	20	0	0	3	6.52
Önyargılı	1	6.67	2	6.45	3	6.52
Kibirli	0	0	2	6.45	2	4.35
Şımarık	0	0	2	6.45	2	4.35
Toplam	15	32.6	31	67.4	46	100

İncelenen hikâye kitaplarında en çok kullanılan olumsuz kişilik özellik 12 kişide gösterilerek yaramaz (f=12; %26.09), ikinci özellik ise sinirli (f=9; %19.57) olarak belirlenmiştir. Kıskanç olumsuz kişilik özelliği kategorisinde kadın karakterlerin (f=3; %20) oranı erkek karakterlerden (f=0;%0) yüksek tespit edilmiştir. Kibir ve şımarıklık özellikleri hiçbir kadın karakterde gösterilmemiştir. Bununla birlikte olumsuz kişilik özelliği olan kıskanç hiçbir erkek karakterde gösterilmemiştir. Kıskançlığın daha çok kadınlara atfedilen bir özellik olduğu görülmektedir. Sinirli (f=6; %19.35), kibirli (f=2; %6.45), yaramaz (f=9; %29.03), şımarık (f=2; %6.45), dağınık (f=6; %19.35) ve güvensiz (f=4; %12.9) olumsuz kişilik özellikleri erkek karakterlerde daha yüksek oranlarda görülmüştür.

Resimli çocuk kitabı karakterlerinin ilgi alanı verileri Tablo 5'te gösterilmiştir**.**

Tablo 5. Resimli çocuk kitaplarında karakterlerin ilgi alanı kategorileri

	Kadın		**Erkek**		**Toplam**	
	f	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**
Doğa-hayvan	21	60	33	63.46	54	62.07
Sanatsal-kültürel faaliyetler	6	17.14	4	7.69	10	11.49
Sportif faaliyetler	1	2.86	6	11.54	7	8.05
Alışveriş	4	11.43	1	1.92	5	5.75
Araba-makine	0	0	3	5.77	3	3.45
Kitap-gazete	1	2.86	2	3.85	3	3.45
Koleksiyon	1	2.86	2	3.85	3	3.45
Eğlence	1	2.86	1	1.92	2	2.30
Toplam	35	40.2	52	59.8	87	100

İncelenen hikâye kitaplarında ilgi alanı kategorisinde en çok Doğa-hayvan (f=54; %62.07) ilgi alanı olarak belirlenmiştir. Kadın karakterlerde (f=6; %17.11) sanatsal-kültürel faaliyetlere ilgi duyma ve katılma oranı erkeklere (f=4; %7.69) göre daha yüksek tespit edilmiştir. Ayrıca alış-veriş ilgi alanı da %11.43 oranla kadın karakterlerde daha yüksek oranda görülmüştür. Buna karşın araba-makineye

This document downloaded from 176.40.240.204 [2 times] Izmir / Turkey on Sun, 24 Mar 2019 12:49:26 +0300

ilgi duyan kadın karakter bulunmamaktadır. Erkek karakterlerde ise doğa-hayvan (f=33; % 63.46), araba- makine (f=3; %5.77) ve sportif faaliyet (f=6; %11.54) alanlarına ilgi duyma ve katılma oranı yüksektir.

Resimli çocuk kitabı karakterlerinin saç rengi özelliklerine dair veriler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir**.**

Tablo 6. Resimli çocuk kitabı karakterlerinin saç rengi kategorileri

	Kadın		**Erkek**		**Toplam**	
	f	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**
Kahverengi	32	21.05	59	37.6	91	29.45
Siyah	24	15.8	47	29.9	71	23
Sarı	46	33.04	12	7.6	58	18.8
Kızıl	24	15.8	4	2.5	28	9.06
Beyaz	5	3.3	15	9.6	20	6.47
Turuncu	1	0.7	2	1.3	3	0.98
Mavi	1	0.7	0	0	1	0.32
Pembe	1	0.7	0	0	1	0.32
Belirsiz	18	11.8	19	12.1	37	11.97
Toplam	152	49.2	157	50.8	309	100

Araştırma sonucunda ulaşılan verilere göre resimli hikâye kitaplarındaki kadın karakterler en çok %33.04 oran ile sarı saçlı gösterilmiştir. İkinci olarak kadın karakterlerin en çok %21.05 oran ile kahverengi saçlı olduğu, %15.79 oranla siyah ve kızıl saç rengine sahip oldukları saptanmıştır. Kadın karakterlerde en az gösterilen saç rengi %0.7 ile pembe turuncu ve mavi olmuştur. Erkek karakterler %37.6 oranıyla en çok kahverengi saç rengine sahip olarak gösterilmiştir. %29.9 ile siyah erkek karakterelerde en çok belirlenen saç rengidir. Erkek karakterlerde mavi ve pembe saç rengine hiç rastlanmazken, %1.3 oranında turuncu ve %2.5 oranında kızıl saç renkleri tespit edilmiştir.

Resimli çocuk kitabı karakterlerinin saç uzunluk özelliklerine dair veriler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir**.**

Tablo 7. Resimli çocuk kitabı karakterlerinin saç uzunluğu kategorileri

	Kadın		**Erkek**		**Toplam**	
	f	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**
Kısa	15	9.87	131	82.91	146	92.78
Orta	64	42.11	4	2.53	68	44.64
Uzun	55	36.18	4	2.53	59	38.72
Belirsiz	18	11.84	14	8.86	32	20.7
Kel	0	0	5	3.16	5	3.16
Toplam	152	49.2	157	50.8	309	100

This document downloaded from 176.40.240.204 [2 times] Izmir / Turkey on Sun, 24 Mar 2019 12:49:26 +0300

Saç uzunluğu kategorisinde kadın karakterlerin saçları %42.11'lik oran ile en çok orta boy, ikinci olarak da %36.18 oranında uzun boyludur. Kadın karakterler kel olarak gösterilmezken, % 9.87 ile en düşük oranla kısa saçlı gösterilmişlerdir. Erkek karakterler % 82.91 oran ile en fazla, kısa saçlı olarak gösterilmiştir. % 2.53 ile eşit sayı ve oranda erkek karakter orta ve uzun saçlı gösterilmiştir. Kadın ve erkek karakterlerin saçlarının cinsiyet kalıpyargılara göre çizildiği söylenebilir.

Resimli çocuk kitaplarındaki karakterlerin duygusal ifade kategorisindeki verileri Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 8. Resimli çocuk kitabı karakterlerinin duygusal ifade kategorileri

	Kadın		**Erkek**		**Toplam**	
	f	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**
Mutlu	45	29.61	48	30.57	93	30.1
Meraklı	20	13.16	22	14.01	42	13.59
Heyecanlı	15	9.87	19	12.1	34	11
Endişeli	9	5.92	10	6.37	19	6.15
Üzgün	10	6.58	7	4.46	17	5.5
Kızgın	11	7.24	5	3.18	16	5.18
Şaşkın	6	3.95	7	4.46	13	4.21
Korkmuş	5	3.29	8	5.10	13	4.21
Somurtkan	4	2.63	1	0.64	5	1.62
Mutsuz	3	1.97	1	0.64	4	1.29
Umutsuz	2	1.32	1	0.64	3	0.97
Sıkılmış	1	0.66	1	0.64	2	0.65
Belirsiz	21	13.82	27	17.20	48	15.53
Toplam	152	49.2	157	50.8	309	100

Resimli çocuk kitaplarında en çok tercih edilen duygusal ifadenin mutlu (f=93; %30.1), ikinci ifadenin ise meraklı (f=42; %13.59) olduğu belirlenmiştir. Kadın (f=45; %29.61) ve erkek karakterlerde (f=48; %30.57) en çok görülen ifadenin mutlu olduğu da saptanmıştır. Kızgın ifadesinin kadınlarda (f=11; %7.24) daha çok kadınlarda gözlendiği belirlenmiştir.

Resimli çocuk kitaplarında aksesuar kategorisindeki veriler Tablo 9'da gösterilmiştir.

Tablo 2. Resimli çocuk kitabı aksesuar kategorileri

	Kadın		**Erkek**		**Toplam**	
	f	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**
Gözlük	6	3.95	13	8.28	93	30.1
Başörtüsü	16	10.53	1	0.64	48	15.53
Toka	48	31.58	2	1.27	42	13.59
Saat	0	0	1	0.64	34	11
Kravat	0	0	13	8.28	19	6.15

This document downloaded from 176.40.240.204 [2 times] Izmir / Turkey on Sun, 24 Mar 2019 12:49:26 +0300

Çanta	15	9.87	3	1.91	17	5.50
Önlük	14	9.21	2	1.27	16	5.18
Şapka	15	9.87	13	8.28	13	4.21
Yaka	3	1.97	2	1.27	13	4.21
Spor Aksesuarı	2	1.32	3	1.91	5	1.62
Kemer	5	3.29	7	4.46	4	1.29
Takı	22	14.47	3	1.91	3	0.97
Fular	3	1.97	2	1.27	2	0.65
Aksesuar yok	3	1.97	92	58.6	95	30.74
Toplam	152	49.2	157	50.8	309	100

Araştırma sonucunda resimli çocuk kitaplarında en çok resmedilen aksesuar gözlüktür (f=93; %30.1). Kadınlarda en çok resmedilen aksesuar ise %31.58 oranında toka, ikinci olarak resmedilen aksesuar ise %14.47 oranında takıdır. Bununla birlikte hiçbir kadın karakterde saat ve kravat resmedilmemiştir. Erkek karakterlerde ise en çok resmedilen aksesuarların %8.28 oranında gözlük, şapka ve kravat olduğu saptanmıştır. Erkek karakterlerin %58.6'sında aksesuar belirlenmemiştir.

Resimli çocuk kitapları kıyafet kategorisi verileri Tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo 3. Resimli çocuk kitapları kıyafet kategorileri

	Kadın		**Erkek**		**Toplam**	
	f	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**
Tişört-Kazak	56	19.79	113	39.51	169	29.7
Pantolon	38	13.43	107	37.41	145	25.48
Etek-Elbise	127	44.88	4	1.4	131	23.02
Bluz	31	10.95	0	0	30	5.27
Şort	5	1.77	16	5.59	21	3.69
Ceket takım	1	0.35	20	6.99	21	3.69
Yelek	7	2.47	10	3.50	17	2.99
Ceket	6	2.12	7	2.45	13	2.28
Terlik	4	1.41	5	1.75	9	1.58
Mont	3	1.06	1	0.35	4	0.7
Bikini-Mayo	3	1.06	1	0.35	4	0.7
Atkı	1	0.35	1	0.35	2	0.35
Eldiven	0	0	1	0.35	1	0.18
Pijama-Gecelik	1	0.35	0	0	1	0.18
Toplam	283	49.7	286	50.3	569	100

Resimli çocuk kitapları incelenmiş ve araştırma kapsamında 569 veri elde edilmiştir. Araştırma sonucunda en çok resmedilen kıyafetlerin sırasıyla tişört-kazak (f=169; %29.7), pantolon (f=145; %25.48) ve etek-elbise (f=131; %23.02) olduğu belirlenmiştir. Kadın karaketrelede en çok resmedilen kıyafetler etek-elbise (f=127; %44.88) ve tişört-kazak (f=56; %19.79), pantolon (f= 38; %13.43) ve bluz (f=31; %10.91) olduğu saptanmıştır. Erkek karakterlerde ise en çok resmedilen kıyafetlerin tişört-

This document downloaded from 176.40.240.204 [2 times] Izmir / Turkey on Sun, 24 Mar 2019 12:49:26 +0300

kazak (f=113;%39.51), pantolon (f=107; %37.41) olarak belirlenmiştir. Buna göre kadınlar daha çok etek-elbise ile, erkekler ise pontolon ve tişört ile resmedilmiştir.

Resimli çocuk kitapları kıyafet renkleri kategorisi verileri Tablo 11'de gösterilmiştir.

Tablo 4. Resimli çocuk kitabı kıyafet renkleri kategorileri

	Kadın		**Erkek**		**Toplam**	
	f	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**
Mavi	25	11.2	75	32.89	100	22.1
Pembe	71	31.7	7	3.07	78	17.3
Yeşil	25	11.2	30	13.16	55	12.2
Kırmızı	24	10.7	23	10.09	47	10.4
Sarı	21	9.4	18	7.89	39	8.6
Mor	30	13.4	8	3.51	38	8.4
Beyaz	13	5.8	22	9.65	35	7.7
Kahve	5	2.2	24	10.53	29	6.4
Turuncu	5	2.2	6	2.63	11	2.4
Lacivert	3	1.3	4	1.75	7	1.5
Siyah	1	0.4	5	2.19	6	1.3
Gri	1	0.4	3	1.32	4	0.9
Bordo	0	0	3	1.32	3	0.7
Toplam	224	49.82	228	50.18	452	100

Tablo 11 incelendiğinde; karakterlerde en çok tercih edilen renklerin mavi (f=100; % 22.1), pembe (f=78; %17.3 ve yeşil (f=55; %12,2) olduğu belirenmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen verilere göre; kadın karakterlerin pembe (f=78; %31.7), mor (f=30; %13.4) olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte hiçbir kadın karakterde bordo renk kıyafete rastlanmamıştır. Resimli çocuk kitaplarında mavinin (f=75; %32.89) ve yeşilin (f=30; %13.16) erkek karakterlerin kıyafetlerinde daha fazla kullanıldığı belirlenmiştir. Buna göre kadın karakterler pembe, erkek karakterler ise mavi ile daha çok resmedilmiştir.

Resimli çocuk kitapları mekân kategorisi verileri Tablo 12'de gösterilmiştir.

Tablo 5. Resimli çocuk kitapları mekân kategorileri

	Kadın		**Erkek**		**Toplam**	
	f	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**
Ev ve çevresi	80	52.63	50	31.85	130	42.07
Dış mekan	48	31.58	86	54.78	32	10.36
Kurum ve kuruluş	24	15.79	21	13.38	17	5.5
Toplam	152	49.2	157	50.8	309	100

Tablo 12 incelendiğinde; kdın karakterlerin %52.63'lük bölümünün ev ve çevresinde gösterildiği, dış mekânda gösterilen kadın oranının ise %31.58 olduğu görülmektedir. Kurum ve kuruluşta gösterilen kadın oranı ise %15.79 dur. Erkek karakterlerin %54.43'lük büyük bölümü dış mekanda gösterilirken, %31.65'i ev ve çevresinde gösterilmiştir. Kurum ve kuruluşta gösterilen erkek

This document downloaded from 176.40.240.204 [2 times] Izmir / Turkey on Sun, 24 Mar 2019 12:49:26 +0300

karakter oranı %13.92'dir. Buna göre kadın karakterler daha çok ev ve çevresinde, erkek karakterlerin ise daha farklı mekanlarda resmedildiği görülmektedir.

Resimli çocuk kitapları meslek kategorisi verileri Tablo 13'te gösterilmiştir.

Tablo 6. Resimli çocuk kitabı meslek kategorileri

	Kadın		**Erkek**		**Toplam**	
	f	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**
Öğretmen	15	60	1	2	16	19.75
Yönetici	1	4	14	25	15	18.52
Doktor	2	8	2	4	4	4.94
Çiftçi	0	0	4	8	4	4.94
Müzisyen	1	4	2	4	3	3.70
Sporcu	0	0	2	4	2	2.47
Aşçı	1	4	1	2	2	2.47
Kaptan	0	0	2	4	2	2.47
Bahçıvan	0	0	2	4	2	2.47
Bilim insanı	1	4	1	2	2	2.47
Tezgahtar	1	4	1	2	2	2.47
Polis	0	0	2	4	2	2.47
Astronot	1	4	1	2	2	2.47
Balıkçı	0	0	2	4	2	2.47
Marangoz	0	0	2	4	2	2.47
Fotoğrafçı	0	0	1	2	1	1.23
Tamirci	0	0	1	2	1	1.23
Memur	0	0	1	2	1	1.23
Terzi	0	0	1	2	1	1.23
Bakıcı	1	4	0	0	1	1.23
Sekreter	0	0	1	2	1	1.23
Diş Hekimi	0	0	1	2	1	1.23
Garson	0	0	1	4	1	1.23
Mühendis	0	0	1	2	1	1.23
Çoban	0	0	1	2	1	1.23
Asker	0	0	1	2	1	1.23
Pilot	0	0	1	2	1	1.23
Faytoncu	0	0	1	2	1	1.23
Avcı	0	0	1	2	1	1.23
Satıcı	0	0	1	2	1	1.23
Postacı	0	0	1	2	1	1.23
Taksici	0	0	1	2	1	1.23
Bekçi	0	0	1	2	1	1.23
Tiyatrocu	1	4	0	0	1	1.23
Toplam	25	30.9	56	69.1	81	100

This document downloaded from 176.40.240.204 [2 times] Izmir / Turkey on Sun, 24 Mar 2019 12:49:26 +0300

Kadın karakterler en çok öğretmen (f=15; %60) olarak resmedilirken; erkek karakterlerin yönetici (f=14; % 25) resmedildiği belirlenmiştir. Herhangi bir mesleğe sahip olan kadın karakter sayısı ise 25 (%30.9) olarak tespit edilmiştir. Herhangi bir mesleğe sahip olan erkek karakter sayısı ise 56 (%69.1)'dır.

Resimli çocuk kitapları ilgi alanı kategorisi verileri Tablo 14'te gösterilmiştir.

Tablo 7. Resimli çocuk kitabı karakterleri iş alanları kategorileri

	Kadın		**Erkek**		**Toplam**	
	f	**%**	**f**	**%**	**f**	**%**
Doğa-Hayvan ile İlgilenme	17	16.8	31	50	48	29.45
Çocuk Bakımı	29	28.7	6	9.68	35	21.47
Yemek-Servis	26	25.7	2	3.23	28	17.18
Ev işleri-Temizlik	17	16.8	1	1.61	18	11.04
Sanatsal-Kültürel Faaliyetler	5	5	5	8.06	10	6.13
Özbakım	5	5	3	4.84	8	4.91
Güç-Kuvvet-Taşıma	0	0	5	8.06	5	3.07
Sportif Faaliyetler	0	0	4	6.45	4	2.45
Tamir-Bakım-İnşa	0	0	3	4.84	3	1.84
TV-Bilgisayar	1	1	2	3.23	3	1.84
Örgü-El İşleri	1	1	0	0	1	0.61
Toplam	101	32.69	62	50.8	163	100

Tablo 14'te görlüldüğü gibi; iş alanları kategorisine ilişkin veriler 163 veri elde edilmiştir. Resimli çocuk kitaplarında en çok resmedilen iş doğa-hayvan ile ilgilenme (f=48; %29.45) olduğu belirlenmiştir. Kadın karakterlerde en çok resmedilen işler, %28.7 oranında çocuk bakımı, %25.7 oranında yemek-servis ve %16.8 oranında ev işleri-temizliktir. Erkek karakterlerde en çok resmedilen ilgi alanı %50 oranında doğa-hayvan ile ilgilenmedir. Buna göre; kadın karakterlerin daha çok ev ile ilgili işlerde, erkek karakterlerin ise ve dışı faaliyetlerde resmedildiği belirlenmiştir.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERILER

Araştırma kapsamında okul öncesi dönem çocuklarına okullarda okutulmakta olan 100 resimli çocuk kitabı incelenmiş ve bu kitaplar toplumsal cinsiyet algısı açısından değerlendirilmiştir. Resimli çocuk kitaplarının yazar-çizerleri incelendiğinde; kadın yazarların kadın çizerlerin oranının erkek yazarlardan ve çizerlerden daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu durum resimli çocuk kitaplarının metin ve resimlerinde kadınların lehine bir üslup izleneceği ve toplumsal cinsiyet algısının daha olumlu düzeyde olacağını düşündürmektedir. Ancak araştırma bulgularında, resimli çocuk kitaplarının metin ve resimlerinde toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına rastlandığı görülmektedir. Vannicopulou ve Yeşiltuna (2004) da resimli çocuk kitabı yazarlarının çoğunun kadın olduğunu, ancak toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kitaplarda yer aldığını ifade etmektedir.

This document downloaded from 176.40.240.204 [2 times] Izmir / Turkey on Sun, 24 Mar 2019 12:49:26 +0300

Bu araştırma kapsamına alınan resimli çocuk kitaplarında kadın ve erkek karakterlerin oranlarının birbirine yakın olduğu belirlenmiştir. Bu durumun toplumsal cinsiyet eşitliği açısından olumlu olarak yorumlanabilir. Kaynak ve Aktaş (2017) da bu araştırma sonucuna paralel olarak inceledikleri kitaplardaki karakterlerin cinsiyet oranlarının birbirine yakın olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Araştırmada kadın karakterlerin sanatsal ve kültürel faaliyetlere ilgi duyması olumlu bir durumken hiçbir kadın karakterin araba-makine kategorisinde yer almaması toplumsal kalıp yargıları yansıtan bir durumdur. Ayrıca günümüzde alışveriş işini kadının yapması gerektiği ve kadınların alışveriş yapmaktan hoşlandığı kalıp yargısının oldukça yaygın olduğu düşünülebilir. Araştırma sonucunda da resimli çocuk kitaplarına bu yargının yansıdığı görülmüştür. Arat (1996) da toplumsal yapıya bakıldığında erkeklerin ilgisini bilimsel ve teknik uğraşlar, çalışma hayatı, heyecanlı aktiviteler, makine, alet ve silahlar çekerken; kadınların ev işi, sanatsal etkinlikler ve yardım derneği gibi uğraşlara ilgi gösterdiğini ifade etmektedir. İncelenen resimli çocuk kitaplarında erkek karakterlerin daha fazla ilgi alanına sahip olmalarının araştırmanın toplumda kabul görmüş kalıp yargılara paralel olan sonuçlarından biri olduğu da söylenebilir.

Araştırma verileri sonucunda incelenen çocuk kitaplarında kadın karakterler için en çok sarı, siyah, kızıl, kahverengi gibi farklı renklerde saçların resmedildiği, erkek karakterler için ise siyah ve kahverengi, düşük oranda da turuncu ve kızılın resmedildiği görülmüştür. Kadın saç rengi erkek saç rengine göre çeşitlilik göstermiştir. Ayrıca karakterlerdeki cinsiyetin fark edilmesini sağlayan en önemli faktörlerden biri de saçının uzunluğudur. Geçmişten beri erkekler için daha kısa saçlı olmak olağan görülürken, kadının saçının uzun olması beklenmiştir (Çubuklu, 2007). İncelenen kitaplarda genellikle kadın karakterler orta ve uzun saçlı gösterilirken, erkek karakterler ise kısa saçlı olarak tasvir edilmiştir. Uzun saçlı gösterilen az sayıda erkek karakterden bazıları dev yani korkutucu ürkütücü varlıklar, biri de müzisyen olan bir erkek karakterdir. Bir başka ifadeyle; her zaman her yerde karşımıza çıkabilecek olağan karakterlerde değil, daha uç görülen erkek karakterlerde uzun saç resmedilmiştir. Kadınlar şapka, örtü kategorisinde erkeklerden, erkekler ise kel olmak konusunda kadın karakterlerden yüksek orana sahiptir. Hastalık ya da tercih nedeniyle saçı olmayan ya da saçlarını kazıtan kadınlar gün geçtikçe artarken resimli çocuk kitaplarında böyle karakterlere yer verilmemiştir.

Araştırma sonuçlarına göre karakterlerin en çok mutlu, ikinci olarak da meraklı duygu ifadesiyle gösterildiği görülmüştür. Kızgın ifadesinin daha çok kadınlarda gözlendiği belirlenmiştir. En çok mutlu ifadesinin kullanılması, diğer ifadelere daha az yer verilmesi iyi durumda olma, ideali yaşama anlayışının sürdürülmeye çalışılmasından kaynaklanabilir (Gündüz Şentürk, 2015) .

Araştırma kapsamına alınan resimli çocuk kitaplarının olumlu kişilik özellikleri verilerine göre; kadın karakterler anlayışlı, sevecen, yardımsever, cömert ve sorumluluk sahibi gösterilirken; erkekler

This document downloaded from 176.40.240.204 [2 times] Izmir / Turkey on Sun, 24 Mar 2019 12:49:26 +0300

çalışkan, kibar ve komik gösterilmiştir. Olumsuz kişilik özelliği kategorisinde ise kıskançlık özelliği kadın karakterlerde daha fazla gösterilmiştir. Sinirli, önyargılı, kibirli, şımarık, yaramaz, dağınık ve güvensiz olumsuz kişilik özellikleri erkek karakterlerde kadınlara göre daha yüksek oranlarda görülmüştür. Kadının daha olumlu, ılımlı, uyumlu olduğu ve olması gerektiği konusundaki toplumsal cinsiyet kalıp yargıları incelenen kitaplarda kendini göstermiştir. Bunun tersine erkek karakterlere atfedilen olumsuz özellikler de toplumda kabul gören kalıp yargıları yansıtmaktadır. Gökçe Zengin (2016)'in yaptığı "Karadeniz fıkralarına toplumsal cinsiyet açısından yaklaşım" isimli araştırmada da bu araştırma sonucuna paralel olarak kadınların kıskanç gösterildiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca Gündüz Şentürk (2015) toplumda, herhangi bir aksilik karşısında erkeklerin sinirli tavır göstermesinin daha normal görüldüğünü ve hoşgörüyle karşılandığını ifade etmektedir. Dolayısıyla bu araştırma sonucunda belirlenen erkek karakterlerin olumsuz özelliklerinin daha fazla olmasının da toplumsal cinsiyet algısı açısından olumsuz bir durum olarak değerlendirilebilir.

Resimli çocuk kitaplarında kadınların üzerinde erkeklere göre daha fazla aksesuar gösterildiği belirlenmiştir. Bu durumda aksesuarların cinsiyet ayrımında kadın cinsiyetini ifade etmek amacıyla daha sık kullanıldığı görülmektedir. Toka kategorisinde kadın ve erkek arasında büyük bir fark görülmektedir. Kadınlarda saçı açık da olsa toplu da olsa toka vazgeçilmez bir unsur olarak görülmüş ve kullanılmıştır (Gündüz Şentürk, 2015). Yine takı ve çanta kategorilerinde de kadın oranının yüksek olması bu aksesuarların da kadın cinsiyetine atfedildiğini göstermektedir.

Diğer taraftan, mutfak önlüğünün erkek karakterler üzerinde de gösterilmesi önemli bir durum olmasına karşın oranı oldukça düşüktür. Helvacıoğlu'nun (1996) ifade ettiği gibi resimli çocuk kitaplarında da mutfak önlüğü, annelik ve kadınlık üniforması olarak görülmüş ve gösterilmiştir. Saat ve kravatın sadece erkek karakterde gösterilmesi de cinsiyetçi kalıp yargılar açısından beklenen bir durumdur.

Kıyafet kategorisinde kadın karakterlerin çoğunluğu etek-elbise ile gösterilmiştir. Pantolon ile gösterilen kadın sayısının ise az olduğu belirlenmiştir. Araştırmada incelenen çocuk kitaplarında kız çocuklar kısa etekle çok sayıda gösterilirken şort ile az sayıda gösterilmiştir. Etek ve elbisenin kadın ile bütünleşmiş bir cinsiyet belirteci olduğu görülmüştür. Erkek karakterlerin ise en çok tişört, kazak ve pantolon giydiği görülmüştür. Ceket, takım ve şort kategorilerinde de erkek karakterlerin sayıca çokluğu dikkat çekmektedir. Yapılan araştırmalarda da çocuk kitaplarında kadınların elbise-etekle, erkeklerin pantolonla gösterildiği belirtilmektedir (Gündüz Şentürk, 2015; Gürşimşek ve Günay, 2005).

Karakterler üzerinde gösterilen kıyafet renkleri incelendiğinde; kadın karakterlerde en çok pembe, mor ve mavi renklerinin resmedildiği, erkeklerde ise en çok mavi, yeşil ve kahverengi renklerinin tercih edildiği görülmektedir. Genel olarak sarı, yeşil, turuncu, kırmızı gibi toplumda cinsiyetsiz kabul edilen renkler arasında yakın bir oran varken pembe, mavi, mor gibi kadın rengi ya

This document downloaded from 176.40.240.204 [2 times] Izmir / Turkey on Sun, 24 Mar 2019 12:49:26 +0300

da erkek rengi olarak ayrıştırılan renklerin oranlarında büyük farklılık görülmektedir. Yani toplumda renklerle ilgili kabul edilmiş kalıp yargılar hikâye kitaplarına da yansımıştır. Yapılan araştırmalar da bu araştırmanın sonucuna paralel olarak gerek kitaplarda gerekse çizgi filmlerde kadınlarda pembe rengin daha fazla kullanıldığını göstermektedir (Güder Yağan, Ay, Saray ve Kılıç, 2017; Gürşimşek ve Günay, 2005; Kaynak ve Aktaş, 2017). Ayrıca kahverengi, bordo, lacivert gri, siyah gibi daha ağır ve koyu renklerde erkek oranlarının yüksek olması da toplumsal cinsiyet algısı açısından olumsuz bir nitelik taşımaktadır.

Kadın karakterler en fazla ev ve çevresinde erkek karakterler ise dış mekânda gösterilmiştir. Resimli hikâye kitaplarını inceleyen bu araştırma, çalışma hayatında erkeğin ön planda tutulduğunu ve erkeklerin yaptıkları meslek gruplarının daha çeşitli olduğunu göstermektedir. İncelenen resimli çocuk kitapları içerisinde meslek sahibi olarak gösterilen kadın karakterlerin yarıdan fazlası öğretmen olarak gösterilmiştir. Dilek (2014) de çocuk kitaplarında kadın karakterlerin en çok ev hanımı, ikinci olarak da öğretmen olarak gösterildiğini belirlemiştir. Kaynak ve Aktaş (2017) ise inceledikleri kitaplarda kadınlar için en çok tercih edilen mesleğin öğretmenlik olduğunu ifade etmektedir. Buna karşın erkek karakterler çok çeşitli meslek dallarında gösterilmiştir. Meslek sahibi olmak bakımından da kadınlardan sayı üstünlüğüne sahiptirler. Ayrıca yönetici olan erkek karakter sayısının da fazla olduğu görülmektedir. Bu farkın gerekçesi olarak da erkeklerin lider ve yönetici ruhlu olduğuna yönelik oluşmuş olan cinsiyet kalıpyargı gösterilebilir. Bu durumda meslekler açısından toplumsal cinsiyet kalıpyargıların devam ettiği ifade edilebilir. Dilek (2014)'in de ifade ettiği gibi; çocuk kitaplarında erkeklerin mesleklerine daha fazla yer verilmesi, toplumda kadınlara yönelik toplumsal cinsiyet kalıpyargılarının devam ettiği şeklinde yorumlanabilir. Aşçılık mesleğinde kadın ve erkeğin eşit sayıda gösterilmesinin ve erkeklerin terzi ve sekreter olarak gösterilmesinin ise toplumsal cinsiyet rolleri açısından önemli gelişmeler olduğu söylenebilir.

Yapılan iş kategorilerine baktığımızda ev işi, temizlik, yemek-servis, çocuk bakımı kategorilerinde erkek karakter yok denecek kadar azken kadın sayısında üstünlük olduğu belirlenmiştir. Sportif faaliyetlerle ilgilenmek ve ulaşım aracı kullanmak da erkeklere atfedilen işlerden olmuştur. Tamir, bakım, inşa ve güç, kuvvet, taşıma işlerinde de erkeklerin sayısal üstünlük sağladığı düşünüldüğünde; resimli çocuk kitaplarının yapılan iş kategorilerinde toplumsal cinsiyet algısına yönelik olarak olumsuz özellikleri içerdiği ifade edilebilir. Nitekim yapılan araştırmalar çocukların annelerini evde ev işi yapan, babayı ise televizyon izleyen ve işe giden kişi olarak gördüklerini, cinsiyete ilişkin kalıpyargılarla çocukların toplumsal cinsiyet rollerine bakışları arasında ilişki olduğunu göstermektedir (Aytekin ve ark., 2016; Bağçeli Kahraman ve Arabacıoğlu, 2018; Doğan, Akyol ve Karaman, 2018). Bu durum çocukların hayatlarında karşılaştıkları durumların kitaplarda da yer almaya devam ettiğini gösteriyor olabilir. Bu açıdan resimli çocuk kitaplarının toplum tarafından kabul gören kalıpyargıları değil, toplumsal cinsiyet eşitliğine dayanan rolleri içermesi gerektiği düşünülmektedir. Resimli çocuk kitaplarının cinsiyetçi kalıp yargılarını

This document downloaded from 176.40.240.204 [2 times] Izmir / Turkey on Sun, 24 Mar 2019 12:49:26 +0300

bulundurma durumunu inceleyen bu araştırma sonucunda toplumsal cinsiyetçi kalıp yargılar meslek, iş, kişilik özelliği, ilgi alanı, dış görünüş, aksesuar, kıyafet ve bulunduğu mekân aracılığıyla verilmiştir. Yer yer toplumsal cinsiyet rollerine yönelik olumlu özelliklere, görsellere ve ifadelere rastlandıysa da bu durumun oldukça nadir olduğu söylenebilir. Genel olarak resimli çocuk kitaplarının gerek meslek dağılımlarıyla, gerek kadın karakterlerin evde, erkeklerin dışarda gösterilmesiyle gerek ise kadınların pembe erkeklerin mavi kıyafetlerle resmedilmesiyle toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını içerdiği açıkça görülmektedir. Özellikle yapılan iş kategorisinde kadınların ev işi ve yemek yapmaları bunun yanında çocuk bakımında önemli rol almaları erkeklerin ise tamir bakım işleri gibi işlerle ilgileniyor gösterilmesi iki cinsiyet arasındaki görev paylaşımı ve toplumsal cinsiyet kalıp yargıları görmek açısından önemlidir. Nitekim Kalaycı (2015) da, Pepee çizgi filmini incelediği araştırmada, bu çizgi filmin de toplumsal cinsiyet kalıpyargılarına uygun hazırlandığını, rol, giysi rengi ve giysi türü gibi özelliklerle kalıpyargıların desteklendiğini belirlemiştir. Bu açıdan çizgi filmlerin de yayınlanmadan önce incelenmesi gerektiği düşünülmektedir.

Resimli çocuk kitapları, çocukların hayata hazırlanması sürecinde onlara örnek olma ve deneyim kazanmalarını sağlamada önemli bir yere sahiptir. Çocuklar resimli çocuk kitaplarında kendilerine rol modeller seçmekte ve karakterlerle kendilerini özdeşleştirmektedirler (Güleç ve Geçgel, 2006). Bu araştırma kapsamına alınan resimli çocuk kitapları okul öncesi eğitim kurumlarının sınıflarında kitap merkezlerinde bulunmaktadır. Bu nedenle okul öncesi öğretmenlerinin çocuklara okumayı tercih ettikleri kitapları titizlikle seçmesi ve toplumsal cinsiyet rollerine daha bilinçli yaklaşması gerekmektedir. Ayrıca doğumlarından itibaren çocuklara kitap alan özellikle anne-babaların resimli çocuk kitaplarının seçimi konusunda bilgilendirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Ayrıca resimli çocuk kitaplarının titizlikle hazırlanmasının ve denetimden geçirilerek basılmasının da gerekli olduğu söylenebilir. Günümüzde her gün yeni resimli çocuk kitaplarının basıldığı ve resimli çocuk kitapları sayısının çok daha fazla olduğu düşünüldüğünde, bu araştırma kapsamına alınan resimli çocuk kitabının sayısının bu araştırmanın bir sınırlılığı olduğu söylenebilir. Bu nedenle araştırma kapsamına alınan resimli çocuk kitapları dışındaki kitapların da incelenmesinin önemli olduğı düşünülmektedir. Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin yaklaşımların belirlenmesi açısından anket, gözlem ve görüşme yoluyla da veriler toplanarak daha detaylı sonuçlar elde edilebilir.

KAYNAKÇA

Akar, H. (2017). Durum çalışması. A. Saban ve A. Ersoy (Ed.), *Eğitimde nitel araştırma desenleri* (ss.139-176), Ankara: Anı Yayıncılık.

Altan Arslan,Ş.(2000). *Ders kitaplarında cinsiyetçilik*. Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınları.

Altınova, H.H. & Duyan, V. (2013). Toplumsal cinsiyet algısı ölçeğinin geçerlik güvenirlik çalışması. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 24*(2), 9-22.

Arat, N. (1996). *Türkiye'de kadın olmak.* İstanbul: Say Yayınları.

This document downloaded from 176.40.240.204 [2 times] Izmir / Turkey on Sun, 24 Mar 2019 12:49:26 +0300

Asan, H. T. (2010). Ders kitaplarında cinsiyetçilik ve öğretmenlerin cinsiyetçilik algılarının saptanması. *Fe Dergi: Feminist Eleştiri, 2*(2), 66-74.

Aytekin, Ç., Artan, İ., Kangal, S. B., Çalışandemir, F. & Özkızıklı, S. (2017). Çocukların anne-babalarına yönelik algılarının incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1*(38), 168-188.

Bağçeli Kahraman, P. & Arabacıoğlu, B. (2018). Çocukların anne-babalarına yönelik algıları ile anne-çocuk etkileşiminin cinsiyet rolleri açısından incelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2018 Özel Sayısı,* 1-16.

Başal, H. A. (2012). *Gelişim ve psikolojisi nasıl mutlu ve başarılı bir çocuk yetiştirebilirim?.* Bursa: Ekin Yayınevi.

Bem, S. L. (1984). Androgyny and gender schema theory: a conceptual and empirical integration. In T. B. Sonderegger (Ed.), *Nebraska symposium on motivation* (pp. 179–226). Lincoln: University of Nebraska Press,

Berk, L. (2003). *Child development*. USA: Pearson Education Ally and Bacon Publication

Çetin, Ş. (2016). Okul öncesi eğitim programı ile bütünleştirilmiş aile destek eğitim rehberi'nde (obader) toplumsal cinsiyet eşitliği vurgusunun baba katılımı özelinde incelenmesi. *Current Research in Education 2*(2), 61-83.

Çubuklu, Y. (2007). *Toplumsal kurgular ve cinsiyetçilik*. İstanbul: Everest Yayınları.

Demirel, Ş. (2011). Çocuk edebiyatı. Ş. Demirel (Ed.), *Edebi metinlerle çocuk edebiyatı*

(ss. 43-68) içinde, Ankara: Pegem Akademi.

Dilek, A. (2014). 4-6 yaş çocuk öykülerindeki kadın kahramanların mesleksel analizi. *Journal Of Qafqaz University,* 2(1), 94-102.

Doğan, S. A., Nevra, A. A., & Karaman, N. G. (2018). Beş yaş çocuklarının cinsiyet kalıp yargı düzeyleri ve evdeki cinsiyet rollerine ilişkin görüşleri. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi, 4*(3), 53-65.

Dökmen, Z. Y. (2012). *Toplumsal cinsiyet: sosyal psikolojik açıklamalar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

England, D. E., Descartes, L., & Collier-Meek, M. A. (2011). Gender role portrayal and the Disney princesses. *Sex Roles, 64*(7-8), 555-567.

Gökçe Zengin, F. (2016). *Karadeniz fıkralarına toplumsal cinsiyet açısından yaklaşım.*

(Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler

Enstitüsü, Samsun.

Güder Yağan, S., Ay, S., Saray, F. & Kılıç, İ. (2017). Okul öncesi dönem çocuklarının izledikleri çizgi filmlerin toplumsal cinsiyet kalıp yargıları açısından incelenmesi: Niloya örneği. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi, 5*(2), 95-110.

Çakmak Güleç, H., & Geçgel, H. (2006). *Çocuk edebiyatı.* Ankara: Kök Yayıncılık.

Gümüşoğlu, F.(2008). Ders kitaplarında toplumsal cinsiyet. *Toplum ve Demokrasi, 2*(4), 39-50.

Gündüz Şentürk, S. (2015). *Okul öncesi dönem çocukları için basılan resimli öykü kitaplarının toplumsal cinsiyete ilişkin kalıp yargılar yönünden incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

This document downloaded from 176.40.240.204 [2 times] Izmir / Turkey on Sun, 24 Mar 2019 12:49:26 +0300

Gürşimşek, I. & Günay, D. (2010). Çocuk kitaplarında cinsiyet rollerinin işlenişinde kullanılan dilsel ve dildışı göstergelerin değerlendirilmesi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi, 18*, 53-63.

Helvacıoğlu, F. (1996). *Ders kitaplarında cinsiyetçilik:1928-1995*. İstanbul: Kaynak Yayınları.

Kail, R. V. (2004). *Children and their development* (3rd ed.). Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall..

Kalan, Ö. G. (2010).Reklamda çocuğun toplumsal cinsiyet teorisi bağlamında konumlandırılışı: 'kinder'reklam filmleri üzerine bir inceleme. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 1*(38), 75-89.

Kalaycı, N. (2015). Toplumsal cinsiyet eşitliği açısından bir çizgi film çözümlemesi: Pepee. *Eğitim ve Bilim, 40*(177), 243-270.

Kaynak, D., & Aktaş, E. (2017). Okul öncesi hikâye ve masal kitaplarında toplumsal cinsiyet rolleri. *Ekev Akademi Dergisi, 21*(72), 67-85.

Miles, M.B. & Huberman, A.M. (1994). *Qualitative data analysis* (2nd edition). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Oruç, C., Tecim, E., & Özyürek, H. (2011). Okul öncesi dönem çocuğunun kişilik gelişiminde rol modellik ve çizgi filmler. *Ekev Akademi Dergisi, 15*(48), 281-297.

Uluyağcı, C. V. & Yılmaz, R. A. (2007). Televizyon reklamlarında çocuğa ilişkin toplumsal cinsiyet rollerinin sunumu. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 6*,141-155

Vannicopulou, A. & Yeşiltuna, D. Ç. (2004). Resimli çocuk kitaplarında kadın karakterler. *Ege Eğitim Dergisi, 5*(2), 65-73.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

This document downloaded from 176.40.240.204 [2 times] Izmir / Turkey on Sun, 24 Mar 2019 12:49:26 +0300

EXTENDED ABSTACT

The Investigation of Illustrated Children's Books In Terms of Gender Roles

The purpose of this research is to investigate the illustrated children's books in terms of gender roles. In accordance with this purpose it was aimed to investigate characters' positive personality traits, negative personality traits, their area of interests, most existing places, gender, hair colour, emotional expressions, accessories, clothes colour, jobs and professions. Accordingly it is thought that determining the traits imposed to the characters in the illustrated children's books and their evaluation are important in terms of determining the traits that should not be included in the books in terms of gender roles and training the children away from stereotypes and in a way based on the gender equality.

Within this study, in which the illustrated children's books are investigated in terms of gender roles, multiple case study method was used. The study group of the research consists of 100 illustrated children's books chosen with criterion sampling from nursery classes within the five nursery schools and four primary schools.

Within this research in order to investigate the pictures, a form constituted benefiting from the Illustration Examination Form, which was developed by Gündüz Şentürk (2015), was used. The form was firstly presented for the consideration of two experts and in accordance with the opinions received, the form was finalized. The form consists of 145 items and if they had the trait the males and females were marked. For instance if the "happy" expression, involved within the positive personality traits category, possessed by the female in the book examined, the female was marked; if the male had it, the male was marked and if both of them had it they were both marked. The things, which were not seen in both of them, were not marked. In the course of events the frequency and the percentage were estimated through scoring for both genders and total.

The data obtained from the books were coded separately as male and female for each question that take place within the form. For the analysis of data descriptive analysis was used. In order to obtain data regarding the reliability of the application carried out within the research the books were examined by the two researchers. The correspondence percentage between the researchers was estimated .90 (Miles and Huberman, 1994).

Within context of the research 100 books that were being read by the preschool period children were examined and it was aimed to examine these books in terms of gender roles. When the writers and the illustrators of the children's books were examined it was determined that the number of the female writers and illustrators was higher than the number of the male writers and illustrators.

According to the data of the characters' positive personality traits within the scope of the research; whereas the female characters were indicated as understanding, lovely, helpful, generous and responsible, the male characters were indicated as hardworking, kind and funny. On the other hand the

This document downloaded from 176.40.240.204 [2 times] Izmir / Turkey on Sun, 24 Mar 2019 12:49:26 +0300

jealousy was more reflected in female characters within the negative personality traits category. The personality traits such as angry, prejudiced, arrogant, spoilt, naughty, untidy and unreliable were seen in female characters more, compared to the male characters.

Within the research whereas the female characters' being interested in art and cultural activities is a positive situation, female characters not being marked in the categories such as car-machine is a situation that reflects gender stereotypes. As a result of the research data it was seen that the female characters were mostly illustrated with different hair colours such as, black, red, brown and blonde hair. However male characters were illustrated with black, brown, orange and red hair. The hair colours of the female characters indicated variety, compared to the hair colours of the male characters. The hair stood for various symbols throughout history. The evaluations made for the hair indicate differences according to the gender factor (Çubuklu, 2007).

Within this research in which the illustrated children's books were investigated whereas the female characters were shown with medium and long hair; male characters were portrayed with short hair mostly. Some of the male characters illustrated with long hair were scary creatures such as a giant and one of them was a musician. The female characters possess a high ratio compared to male characters in terms of hats and headwear. Besides male characters possess a higher ratio compared to female characters in terms of being bald.

According to the results of the research it was seen that the characters were mostly indicated happy emotional expression. Using happy expression mostly and including other expression less may be derived from the fact that it was attempted to be in good condition and sustain the ideal life understanding (Gündüz Şentürk, 2015).

Within the illustrations of children's books whereas 147 accessories were indicated on the female characters 67 accessories were indicated on the male characters. Under the circumstances it can be said that accessories symbolize the female gender according to gender discrimination. Within the buckle category a big difference is seen between the male and female characters. Moreover within the ornaments and bag category the ratio of the female characters being high indicates that these accessories are attributed to the female gender. Although indicating kitchen apron on the male characters is a considerable situation its ratio is quite low. As Helvacıoğlu (1996) states within the illustrated children's books kitchen apron is seen and indicated as the uniform of motherhood and femaleness.

Within the clothes category 127 female characters were indicated with skirt and dress. The number of the female characters indicated with trousers is 38. Within the children's book investigated in the research whereas the female children were indicated with short skirt in a large number they were indicated with shorts in a limited number. It was seen that the male characters wore t-shirt and trousers

This document downloaded from 176.40.240.204 [2 times] Izmir / Turkey on Sun, 24 Mar 2019 12:49:26 +0300

mostly. Within the jacket, suit and shorts categories it is noticed that the number of the male characters was numerous.

When the colours of the clothes indicated on the characters are examined it is seen that in the female characters pink, purple and blue colours were portrayed mostly on the other hand in the male characters mostly blue, green and brown colours are preferred. Generally there was a close ratio among the colours accepted as genderless such as yellow, green, orange, and red. On the other hand a big difference was seen within the ratio of the colours separated as female colour or male colour such as blue, pink or purple.

Whereas the female characters were mostly indicated at home and around, the male characters were shown in the outdoor. Within the illustrated children's books examined, more than half of the female characters that possess a job were illustrated as teachers. Nevertheless the male characters were indicated in various fields of occupations. In addition it was seen that the number of the male characters, who were administrators, was higher. The gender stereotype regarding the male characters possess a leader and administrating spirit can be indicated as the justification for this difference. It is thought that not indicating the male and the female in equal numbers in cooking occupation and not indicating the male characters as a tailor and a secretary are important in terms of gender roles.

When the profession categories are considered it was determined that within the categories of housework, cleaning, cooking-service, and child care, whereas the number of the male characters was very few; the number of the female characters was more. Being interested in sport activities and using vehicles were also the actions that were attributed to the male characters as well. Considering the fact that in repairing, maintenance, construction, strength, power, carrying actions the male characters outnumber; it can be stated that illustrated children's books include negative features regarding gender roles within the profession categories.

Including any kinds of sexist statements or a stereotypes regarding gender roles within illustrated children's books restrain the perceptive world of the child. Therefore when the gender roles are given equally and in a balanced way, the books will have an effective place in preventing sexism (Hooks, 2000). Consequently preschool institutions must become conscious and approach this matter studiously (Altan Arslan, 2000). In addition it is thought that the illustrated children's books read at schools must be investigated in terms of gender roles.

This document downloaded from 176.40.240.204 [2 times] Izmir / Turkey on Sun, 24 Mar 2019 12:49:26 +0300